

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta

Jazyky krajín V4 v súčasnej Európe

Jazyk ako prostriedok na vyjadrenie
a formovanie identity

Anita Huťková – Ivan Šuša
Eds.

 ELIANUM

Banská Bystrica 2016

A 50 – 46
B 45 – 41
C 40 – 36
D 35 – 31
E 30 – 26

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta

Jazyky krajín V4 v súčasnej Európe Jazyk ako prostriedok na vyjadrenie a formovanie identity

Anita Huťková – Ivan Šuša
Eds.

Banská Bystrica
2016

Editori

© PhDr. Anita Huťková, PhD.
© doc. PhDr. Ivan Šuša, Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela,
Banská Bystrica

Recenzenti

Dr.h.c. prof. Dr. Michal Harpáš
Nový Sad, Srbsko

doc. Mgr. Gabriela Olchowa, PhD.

Banská Bystrica, Slovensko

Technická redakcia

Jazyková redaktorka

Náklad

Vydanie

Rozsah

Formát

Vydavateľ

Tlačiarne

Rok vydania

ISBN

978-80-557-1165-2

UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

• • •
Visegrad Fund

Zborník prezentuje príspevky z medzinárodnej vedeckej konferencie **Jazyky krajín V4 v súčasnej Európe. Jazyk ako prostriedok na vyjadrenie a formovanie identity** (*Languages in the V4 Countries of Contemporary Europe. Language as a Means of Expression and Identity Formation*), ktorá sa konala v dňoch 13. – 14. septembra 2016 na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a ktorá je výstupom rovnomeného projektu (č. 21520090) podporovaného Medzinárodným vyšehradským fondom.

Zborník vychádza s finančnou podporou Medzinárodného vyšehradského fondu.

Editori

© PhDr. Anita Hutková, PhD.

© doc. PhDr. Ivan Šuša, Ph.D.

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela,
Banská Bystrica

Recenzenti

Dr.h.c. prof. Dr. Michal Harpáš

doc. Mgr. Gabriela Olchowa, PhD.

Technická redakcia

Mgr. art. Zuzana Ceglédiová

Jazyková redakcia

Mgr. Eva Zatloukalová, PhD.

Vydavateľ

Belianum, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica

Náklad

100 ks

Počet strán

312 strán

Rok vydania

2016

ISBN

978-80-557-1165-2

OBSAH

ÚVOD	6
AUTENTICITA A IDENTITA V JAZYKU, KULTÚRE A PRI TLMOČENÍ <i>Zuzana Bohušová</i>	8
A KÖZMONDÁS SZEREPE AZ ÖNazonosság és a másság kifejezésében <i>Mihaila Bucin</i>	18
NOVÝ JAZYK V STREDNEJ EURÓPE – ÁNO ČI NIE? <i>Eva Čulenová</i>	27
A FORDÍTHATÓSÁG HATÁRAIRÓL <i>Erzsébet Drahotová-Szabó</i>	40
JAZYK FOLKLÓRNÝCH NARATÍVNYCH PRAMENOV MEDZI ORALITOU A SKRIPTURALITOU <i>Ľubomír Gábor</i>	51
JAZYK A IDENTITA V KONTEXTE DVOJJAZYČNOSTI <i>Ladislav György</i>	63
TZV. FACEWORK A VŤAHOVÁ SNAHA V ANGLIČTINE AKO V JAZYKU LINGUA FRANCA. KONTRASTÍVNA ŠTÚDIA ODPOVEDÍ NA STRÁNKE TripAdvisor <i>Christopher Hopkinson</i>	73
JAZYK AKO PROSTRIEDOK NA VYJADRENIE A FORMOVANIE IDENTITY <i>Anita Hutková</i>	86
IDENTITÁS / KAPCSOLATOK <i>Anna István</i>	96
TENDENCIE VPLYVU ANGLICKÉHO JAZYKA NA SLOVENSKÝ JAZYK S DÔRAZOM NA LEXIKÁLNE NEOLOGIZMY <i>Petra Jesenská</i>	102

INTERNACIONALIZMY W CZESKIM I POLSKIM TEKŚCIE LITERACKIM NA PRZYKŁADZIE POWIEŚCI UMĘŁOHNOTNÝ TRÍPOKOJ PETRY HÚLOVEJ I JEJ POLSKIEGO TLUMACZENIA <i>Małgorzata Kalita</i>	112
ZACHOWANIA JĘZYKOWO-KOMUNIKACYJNE <i>HOMO VIRTUALIS</i> <i>Małgorzata Kita</i>	122
ÁLNÉV ÉS IDENTITÁS A KŐZÉP-EURÓPAI IRODALMAKBAN <i>Zoltán Németh</i>	133
OBRAZ ČLOVEKA A SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI V TERMINOLÓGII MARKETINGU <i>Anita Račková</i>	142
POSZUKIWANIE TOŻSAMOŚCI WE WSPÓŁCZESNEJ PROZIE AUTOREK TRANSJĘZYCZNYCH POCHODZENIA POLSKIEGO I WĘGERSKIEGO: <i>ANALFABETKA AGOTY KRISTOF I ZAGUBIONE W PRZEKŁADZIE EGY HOFFMAN</i> <i>Magdalena Roguska</i>	154
JAZYK AKO PROSTRIEDOK VYJADRENIA REGIONÁLNEJ A POHRANIČNEJ IDENTITY V PRIESTORE V4 <i>Anna Slatinská - Jana Pecníková</i>	167
WPŁYW GLOBALIZACJI NA WSPÓŁCZESNY JĘZYK SŁOWACKI <i>Natalia Shlikhuka</i>	176
JAZYKY AKO SÚČASŤ KULTÚRNE PLURALITNÉHO PROSTREDIA <i>Zuzana Slušná</i>	184
K NIEKTORÝM PROBLÉMOM OSVOJOVANIA SI SLOVENČINY V MAĎARSKU <i>Stanislava Spáčilová</i>	194
PRZEKŁAD W KONTEKŚCIE GLOBALIZACJI <i>Lucyna Spyłka</i>	202
TABU I DETABUIZACJA W DOBIE PONOWOCZESNOŚCI (NA MATERIALE POLSKIM I SŁOWACKIM) <i>Mariola Szymczak-Rozlach</i>	213

HLEDÁNÍ IDENTITY V BILINGVNÍM PROSTŘEDÍ HLUČNSKA NA PŘÍKLADU ROMÁNU <i>PÁN Z BOLATIC</i> OD AUGUSTA SCHOLTISE <i>Irena Šebestová</i>	223
JAZYKY V EDUKÁCI (NIEKOĽKO POZNÁMOK K VYUČOVANIU SLOVENČINY PRE CUDZINCŇOV V ZAHRAŇICI) <i>Ivan Šušá</i>	231
ANGLIČTINA JAKO LINGUA FRANCA VERSUS ANGLIČTINA RODILÝCH MLUVČÍCH V ODBORNÝCH TEXTECH <i>Renáta Tomášková</i>	240
INTERNACIONALIZÁCIA V SLOVENČINE A V MAĎARČINE <i>Sándor János Tóth</i>	250
BILINGVIZMUS U POSLUCHÁČOV SLOVAKISTIKY V MAĎARSKU <i>Tünde Tušková</i>	259
NĚMECKÝ JAZYK V ČESKÝCH ZEMÍCH MINULOST A PŘÍTOMNOST <i>Lenka Vanková</i>	268
„JGEN. AZT HISZEM, AZ IRODALOMRÓL BESZÉLT“ ELMELETI, GYAKORLATI ÉS MÓDSZERTANI GONDOLATOK A TOLMÁCSKÉPZÉS RÓL <i>Zita Veit</i>	275
A MAGYARORSZÁGI ROMÁNOK IDENTITÁSTUDATA ÉS ANYANYELVHASZNÁLATA <i>Péter Wéber</i>	284
ŽÁNROVÁ ANALÝZA PODĚKOVÁNÍ V KORPUSU SciELF <i>Gabriela Zapletalová</i>	289
PODOBY SLOVENSKÉHO JAZYKA A IDENTITY SLOVENSKEJ MINORITY V MAĎARSKU NA ZAČIATKU 21. STOROČIA <i>Mária Žiláková</i>	299

Sándor János Tóth

Pedagogická fakulta Univerzity J. Selyeho, Komárno
toths@uj.sk

Kľúčové slová: internacionalizácia, prevzaté slová, sémantické posuny, frekvencia
Key words: internationalisation, loanwords, semantic changes, frequency

Na začiatku príspevku považujeme za potrebné spresniť pojmovú dištinkciu *internacionalizácia* – *globalizácia* z lingvistického hľadiska. Internacionalizácia je starší pojem, v slovenskej jazykovede rozpracovaný u Buzássyovej (1997, s. 70): „Internacionalizmus je interlingválna jednotka rozličnej úrovne a zložitosti (slovo, morféma, konštrukcia), prostredníctvom ktorej sa tvoria korešpondujúce jednotky, t. j. (formálne) kongruentné, obsahovo ekvivalentné jednotky jednotlivých jazykov.“ Z toho vyplýva, že internacionalizmus sa dáajú identifikovať komparáciou. Ide o slová latinského, talianskeho, francúzskeho, anglického alebo nemeckého pôvodu, ktoré sa stanú „vandrovými“ slovami. Internacionalizmus sa spočiatku vyskytovali najmä v odborných textoch, napr.: *distribúcia, emócia, kosinus, synchronický*; ale cez publicistický a hovorový štýl prenikli aj do štandardného jazyka, napr.: *tím, dres, garáž, pasáž, žargón, detail, banka, balkón*.

Internacionalizácia je väčšinou chápaná pozitívne, lebo zjednocovanie terminológie uľahčuje medzinárodnú spoluprácu – jej protikladom je purizmus. Globalizácia má širší, celosvetový rozsah, ide o novší jav, keď dominancia angličtiny ovplyvňuje jazyky sveta. Toto ovplyvňovanie je niekedy synonymné s pocitom ohrozenia. Protikladom globalizácie je regionalizácia. Z aspektu slovenského a maďarského jazyka považujeme pojmy internacionalizácia a globalizácia lexikálnej zásoby za synonymné, lebo:

- Oba jazyky majú historické skúsenosti s internacionalizáciou, preto nová výzva globalizácie vplyva na nich analogicky v procese *inovácia* – *prevzatie* – *rozšírenie* – *selekcia* (Dolník, 2009, s. 64 – 67). Dá sa predpokladať, že príliv anglicizmov bude mať podobný priebeh ako internacionalizácia prostredníctvom latinčiny, nemčiny či francúzštiny.
- Internacionalizačné procesy v súčasnosti silnejú v dôsledku zintenzívňovania spoločenských, politických, ekonomických kontaktov v celosvetovom meradle, no v prípade slovenčiny a maďarčiny ide o európske jazyky so štatnosťou, ktoré nie sú ohrozené týmito procesmi.

Slová sa do slovenčiny dostali v minulosti jednotlivito, z jedného jazyka a v súčasnosti sú internacionalné, t. j. také slová, ktoré preberajú aj iné jazyky. Bilaterálne jazykové kontakty trvajú dlhšie a pomalšie v porovnaní s globalizačným procesom a keďže ide o jazyk susediaci, existuje aj vrstva prirodzených bilingvistov. V prípade prijímania internacionalizmov je typ bilingvizmu školský, a tým rastie pocit cudzosti v prijímanom jazyku. „Obyčajne“ jazykové kontakty vplyvajú na všetky jazykové roviny (ale predovšetkým na lexiku), kým internacionalizácia je v Európe chápaná výlučne ako lexikálny vplyv. Premennými faktormi sú intenzita, kontaktný jazyk, smer vplyvu a sémantické aspekty, t. j. typické tematické okruhy prevzatých slov v danom období (podľa nových pomenúvacích potrieb, jazykovej ekonómie či prestíže).

Cieľom príspevku je predstaviť reakciu slovenského a maďarského jazyka na vplyvy internacionalizácie alebo globalizácie. **Metódou** je porovnanie lexikálnych javov skúmaných jazykov súvisiacich s uvedenými procesmi.

Našou **hypotézou** je, že zákonitosti dynamiky jazyka, ako napr. stabilita systému napriek zmenám, rovnováha zmien a selekcia nefunkčných prvkov majú tieto následky:

1. nestratí sa charakter slovenského ani maďarského jazyka pod vplyvom internacionalizácie, hoci internacionalizácia slovenčiny je dynamickejšia ako ten istý proces v maďarčine;
2. variantnosť zabráni unifikácii jazykov, nemôže vzniknúť jednotný globálny jazyk, i keď ľudské myslenie vyžaduje univerzálne prvky.

Spomenuli sme **historický aspekt** v súvislosti so skúsenosťami slovenského a maďarského jazyka s internacionalizáciou. Paralelným javom dejín oboch skúmaných jazykov je, že vplyvali na nich najmä latinčina a nemčina, v istých kruhoch kultúrnej terminológie (hudba, diplomacia) aj taliančina a francúzština a novšie angličtina. Odlišnosťou historického vývinu z hľadiska internacionalizácie je, že termín „kultúrny jazyk“ sa v maďarskej terminológii nepoužíva na tú funkciu, ktorú plnila latinčina a čeština v prípade slovenčiny. V češtine sa zachovali pôvodné slovenské názvy mesiacov, slovenská chemická terminológia je domáca, maďarská je internacionalná. Historickým príkladom je napr. náhrada domácich, slovenských (napr. *klaseň, stuđeň, mrazeň*) a maďarských (napr. *Kisasszony hava, Szent Mihály hava, Mindszent hava*) názvov mesiacov latinskými (Palkovič, 1974, s. 241–246). V týchto prípadoch je internacionalný názov normálny pre súčasného používateľa jazyka, pôvodný domáci sa archaizoval. Ako pociťujeme cudzosť? Čo je vlastne internacionalné a čo je „naše“? Je to len otázka času? Alebo aj priestoru?

Internacionalizácia z pohľadu preberajúceho jazyka znamená zvyšovanie podielu prevzatých slov v lexike. Ako príklad oscilácie **internacionalizmus** – **domáce slovo** pri pomenúvaní procesov uvedieme príklady Šipka (2010): „V českom a slovenskom jazyku sa vytvoril novotvar *rozhlás*, motivovaný jazykovým potenciálom

češtiny a slovenčiny v podobe slovesa *hlásiť* a jeho derivátu slovesa *rozhlásiť* a na základe slovotvorných pravidiel bolo vytvorené úplne nové slovo, na ktoré sme si privykli, ba si ani neuvedomujeme jeho pôvodne neologickú povahu. Ten istý proces sa zopakoval v čase, keď sa do života uvádzal prenos obrazu na dialku. Zo začiatku sa uvažovalo o rôznych československých variantoch novej nominácie a jednou z možností bol neologizmus *rozvíd* podľa modelu *rozhlás*. Nakoniec bolo rozhodnuté, že do našich jazykov prijímame už funkčný internacionalizmus *televízia*. Podobné procesy pri tvorbe nových slov prebiehali v športovej terminológii, čoho výsledkom sú české slová typu *kopaná*, *košíková*, *odbijená*, *hádzaná* a pod. V týchto prípadoch do procesu vytvárania nových pomenovaní významne zasiahli puristické tendencie vo vzťahu k vlastnému jazyku. Ten istý puristický duch spôsobil, že v našich jazykoch máme celkom pekne znějúcce slovo *divadlo*, ktoré je takisto výsledkom ochrany češtiny a slovenčiny pred cudzími slovami, hoci značná časť európskych národov používa národné varianty slova *teatr*. “

Internacionalizmy sa zaraďujú do synonymických radov, tiež v konkurencii s domácimi výrazmi. Ondrejovič (1999, s. 83) uvádza chorvátske príklady protikladu internacionalizmu – puristický výraz:

absolutan: *potpun, bezuvjetan, neovisan...*

absolutizam: *samovlast*

amnestija: *opraštanje, pomilovanje, milost...*

amputirati: *odrezati, odpiliti, odcjepiti, odtrgnuti.*

Paralelné preberanie internacionalizmu môže spôsobiť zmenu významu aj „osamostatnenie“ internacionalizmu v rôznych preberajúcich jazykoch. Napr. internacionalizmus *blokk* má v maďarčine na Slovensku, v Rumunsku a vo Vojvodine pod vplyvom slovenčiny, rumunčiny a srbsčiny zvýšenú frekvenciu používania, slovotvornú produktivnosť a sémantickú diferencovanosť ako v Maďarsku (lakótelepi) panelház; tömbház – blok na sídlisku → m. na Slovensku *blokklakás* (panelházban, tömbházban lévő lakás – byt v paneláku) a sedmohradské *blokknegved* (panelházas) lakótelep – sídlisko (Lanstyák, 2006, s. 63–92).

Internacionalizmy latinského pôvodu sa vyskytujú v slovenčine aj v maďarčine, no ich frekvencia nie je rovnaká, mnohé sú v maďarčine zastarané a v slovenčine rozšírené, preto prenikajú aj do maďarčiny Maďarov na Slovensku a pôsobia archaicky, keď ich hovoriaci používajú v Maďarsku, napr. sk. *invalid*, m. *invalidus*; sk. *špekulant*, m. *spekuláns*; sk. *fakulta*, m. *fakultás*. Frekvencia používania je v maďarčine na Slovensku vyššia v prípade internacionalizmov existujúcich v oboch jazykoch typu sk. *filter*, *promócia*, *agentúra*, *komisszia*, *kontrollál*, napriek adekvátnym ekvivalentom v štandardnej maďarčine: *szűrő*, *diplomaosztó*, *ügynökség*, *bizottság*, *ellenőrző*.

Pozrieme sa na to aj pomocou príkladov z výskumu Lanstyáka (2006, s. 61–65):

akadémiai szenátus 'dékani, kari vagy rektori tanács';

bakalár 'három tanévig tartó főiskolai képzésben részesült, főiskolai végzettségű személy';

invalidba tesz 'leszállékol';

rekreációs futás 'kocogás';

rekreációs központ 'üdülőközpont';

szkriptá 'sokszorosított egyetemi, főiskolai jegyzet';

prodékan 'dékánhelyettes';

Výraznejší vplyv slovenčiny ako sprostredkujúceho jazyka predstavujú tieto Lanstyákové príklady:

maszkács 'katonai terepruha';

báger 'kanalas markoló';

alobal 'alufólia';

motorka 'motorkerékpár';

m. na Slovensku *dupláz* – m. *repetázik* – v obidvoch variantoch sa používa latinské slovo, lenže iné;

m. na Slovensku *bordel* 'rendetlenség, kupi' – m. *bordély* 'pracovisko kurtizániek';

m. na Slovensku *prax* '(szakmai) gyakorlat' – m. *praxis* 'praktizovanie lekára'.

Hláskoslovné odlišnosti internacionalizmov v slovenčine a maďarčine (Lanstyák 2006):

sk. *kilo*, *strajk*, *kolégium* – m. *kiló*, *sztrájk*, *kolégium*.

Opakované prevzaté ako napríklad slovo *kredit* je ďalším príkladom resémantizácie. Starším je prevzatý význam z taliančiny 'úver', v prenesenom význame 'dôvera'. V novšom prevzatí z angličtiny je *kredit* výraz používaný vo vysokoškolskej praxi vo význame 'vyčíslená hodnota priznaná študentovi po splnení istých podmienok' (výklad podľa KSSJ).

Sémantickú štruktúru a súčasnú funkciu internacionalizmu m. *akció*, sk. *akcia* podrobne analyzoval Simon (2010, s. 156–173). Významy tohto slova v m. Maďarsku: 'cieľavedomá činnosť, organizovaná činnosť s cieľom dosiahnuť zámer, udalosť na javisku, vplyv, útok v športe, pokus, čistky v niektorej inštitúcii, zníženie cien'. Pod vplyvom slovenčiny sa do úzu Maďarov na Slovensku pridá význam, ktorý chýba v hore uvedenej sémantickej štruktúre: 'podujatie s programom'. Okrem toho je odlišná aj frekvencia výskytu jednotlivých významov. Toto slovo má aj inú väzbu v slovenčine a v maďarčine: m. *akciós áru* ↔ sk. *tovar v akcii* → m. na Slovensku: *az áru akcióban van*.

Sk. *kvalita* je frekventovanejšou lexémou ako *akosť*, kým m. *kvalitás* sa používa v užšom význame pri charaktere človeka. V širšom význame sk. *kvalita* je v m. rozšírený domáci výraz *minőség*, t.j. 'akosť'. Súhra slovenčiny a v maďarčiny sa ukáže v bilingválnom prostredí: sk. *kvalitný* je v štandardnej m. *jó minőségű / magas*

minőségű 'dobrej / vysokej akosti', kým vo variante m. na Slovensku sa používa kalk *minőség*.

Takéto sématické zmeny sú možné v prípade tých internacionalizmov, ktoré sa stali súčasťou dynamickejšej lexiky štandardného jazyka. Terminologické internacionalizmy majú pevnejšiu významovú štruktúru, rovnaký význam v slovenčine aj v maďarčine. Historické ukážky prezentuje Gregor (1977, s. 109–118).

Staršie prevzatia z latinčiny, posilnené súčasným vplyvom angličtiny sa premietajú do internacionalizácie slovenčiny. Z tohto hľadiska je odlišný vývin maďarčiny, ktorá si zachováva motivovanú lexiku domáceho pôvodu a je uzavretejšia oproti prevzatiu.

Z angličtiny sa dávnejšie prebrali výrazy z oblasti športu, napr.: *klub, tenis, futbal, gól, hokej, dres, tím, volejbal*. Ich cudzosť už nepociťujeme (o cudzosti porov. Dolník, 2010, s. 249–252). V súčasnosti pod vplyvom rozvoja informačných technológií k nám preniká najviac cudzích slov práve z tohto jazyka, napr.: *internet, browser, download, chatovať, esmeskovať, mailovať, e-mail, homepage, hardware, byť online, server*. Podobnou metódou ako sme spracovali zaťaženosť germanizmov v slovenčine a nemčine (Tóth, 2013, s. 70–85), spracovali sme postavenie anglicizmov – globalizmov v slovenskej a maďarskej lexike. Štyri stĺpce obsahujú anglicizmy v slovenčine a maďarčine zaradené podľa postavenia bližšie k centru alebo k periférii slovnej zásoby preberajúcich jazykov, čo poukazuje na rôzne stupne integrovanosti. Centrum a perifériu vnímame ako relatívne pojmy s plynulým prechodom medzi týmito sférami. Centrálné postavenie majú bezpríznačné slová bez plnohodnotného domáceho ekvivalentu alebo slová s veľmi vysokou frekvenciou. Uviedli sme aj domáci ekvivalent a zistilo sa, že v maďarčine je kalkovanie produktívnejšie ako v slovenčine. Z rozsahových dôvodov uvádzame iba výber relatívne udomácnených internacionalizmov anglického pôvodu z rôznych tematických okruhov.

slovenčina		maďarčina	
frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent	frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent
basketbal			kosárlabda
hokej		hoki, jégkorong	
volejbal	hádzaná		kézilabda
kouč	tréner		röplabda
tenis		tenisz	edző
futbal		futball	labdarúgás, foci
faul			szabálytalanság
rugby		rögbi	
blues		blúz	
heavy metal		heavy metal	

slovenčina		maďarčina	
frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent	frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent
pop		pop	
džez		dzsessz	
folk		folk	
bendžo		bendzsó	örökszöld
evergreen	večne zelený		
didžej		didzse, DJ	
softvér		szoftver	
hardvér		hardver	
homepage	(webová) stránka		honlap
e-mail		e-mail	
internet		internet, net	
web		web	világháló
kliknuť		klíkelni	
cédečko		cédé	
sms		SMS, esemes	
displej		kijelző	
spam		szpam	levélszemét
blog		blog	
zoom		zoom	
facelift			ránctelvarrás
mejkap		smink	
top		top	
body		body	
sveter		szvetter	
overall		overál	
mikina			felső
holding		holding	
dumping		dömping	
barter		barter	
kredit			hitel, egyenleg
franchising		franchising	
outsourcing		outsourcing	
manažér		menedzser	
tímbilding			csapatépítés
líder			vezető
čipsy		csipsz	
džús	ovocná šťava	dzsúz	gyümölcslé
koktejl		koktél	
dressing	nálev, omáčka		öntet
biftek		biftek	
hotdog		hotdog	
brandy		brandi	
playboy		playboy	
striptiz		sztíptíz	
bestseller		bestseller	

130) ovplyvňuje aj systém vzorov, niekedy je ich deklinácia kolísavá (*aguti pekari, kali*). Maďarčina adaptuje internacionalizmy do svojho morfológického systému bez problémov, lebo gramatické morfémy nesúvisia so zakončením slov, mäkkosť – tvrdosť a genericosť nehrajú rolu, neexistujú typické a atypické nominatívne zakončenia. Na druhej strane hlásková harmónia sa môže oslabovať. Slovenčina si pomaha domácimi derivačnými morfémi: *cédečko, keksík* a pod. Túto morfológickú stránku, teda rozdiely adaptačných procesov maďarčiny a slovenčiny považujeme za rozhodujúci faktor pocitu cudzosti.

Záver skúsime sformulovať bez internacionalizmov, synonymá termínov sme zvýraznili. Súhlasíme s **predpoveďou** Haarmanna (2010, s. 343–344): v budúcnosti sa **celosvetovo** očakáva **prudký** rast **jazykov silných v určitých oblastiach** a svetových jazykov, kým **stav** v Európe je **pomerne stály**, neočakáva sa zmiznutie malých jazykov ako napr. na ostatných **svetadieloch** (najviac sú ohrozené jazyky bez písomnosti). V obchodnej, marketingovej a **počítačovej** komunikácii sa rozvíja dvojjazyčnosť angličtina + domáci jazyk (Haarmann, 2010, s. 353–355), čo je protichodné k tvorbe vlastného vedeckého **pojmoslovía, rozvíteho** v 19. storočí v slovenčine a v maďarčine. **Celosvetovej nadradenosti** angličtiny však **bráni jav premenlivosti** jazykov. Čím je svetový jazyk rozšírenejší, tým viac je **dvojjazyčných miestnych** používateľov, čo má za následok **významové zmeny a tvaroslovné prispôbovanie**, ako sme videli na príkladoch **medzinárodných slov** v slovenčine a v maďarčine. Výsledkom je vznik miestnych variantov angličtiny, resp. používanie prevzatých internacionalných pojmov v špecializovanom význame, tzv. resemantizácia. Tento proces však zabraňuje úplnej **jednotliosti**, no globalizačný vplyv ponecháva výraznú stopu hlavne v **slovej zásobe** národných jazykov. Pocit cudzosti časom klesá, subjektívne už nepovažujeme za cudzie latinské **kresťanské pojmoslovie**, ani staršie anglicizmy z oblasti športu. Počet internacionalizmov v preberajúcom jazyku ovplyvňujú nielen pomenúvacie potreby nových entít, ale aj slovotvorná povaha, produktivnosť a morfológická typológia jazykov, ako sme to mohli vidieť na príklade slovenčiny a maďarčiny.

Z lingvodidaktického aspektu sa však otvára otázka, čo učiť, spisovný variant (napr. *práca, vedúci*) alebo živý jazyk plný internacionalizmov (napr. *džob, lider*). Stačí vyučovať spisovný jazyk, lebo anglicizmy pochopíme na základe našich vedomostí z angličtiny? Pri vyučovaní nemčiny sa už objavujú aj vety typu *Die Teens fanden die Highlights cool*.

LITERATÚRA

- BUŽÁSSYOVÁ, K.: *Slovenčina ako stredoeurópsky jazyk (Na okraj protikladu domáce/cudzie)*. IN: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Sociolinguistika Slovaca 3. Bratislava: Veda, 1997. s. 71–78
BUŽÁSSYOVÁ, K.: *Vzťah internacionalných a domácich slov v premenách času*. In: *Jazykovedný časopis* 61, č. 2, 2010, s. 113–130

slovenčina		maďarčina	
frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent	frekventovaný internacionalizmus	frekventovaný domáci ekvivalent
film	film	film	
horor	horror	horror	
triler	triler	triller	
šou, show		show	
hviezda, celebrita	star	sztár, celeb	
airbus		airbus	
check-in		check-in	
airbag			
steward(es)	letuška	steward(es)	légszák
bilbord			utaskísérő
bébi		bébi	óriásplakát
love story		love story	zaklatás
mobing			
no comment		no comment	
servis		szervíz	szolgálatás
vikend			hétvége

Aj z tohto malého počtu príkladov je zrejme, aká je rozmanitosť recepcie globalizmov v slovenčine a maďarčine. Sú prípady, kde novší internacionalizmus (*celebrita*) je konkurenciou dávnejšie prevzatého (*star*). Internacionalizmy sa zaraďujú do synonymických radov, majú dostatočne frekventované domáce alebo kalkované ekvivalenty najmä v maďarčine. Domáca slovo tvorba vytlačila internacionalizmus v prípadoch, ak ide o frapantné riešenie, ktoré vyhovuje podmienkam jazykovej ekonomie a je duchaplné. Maďarčina má tendenciu využívať kompozíciu vo väčšej miere (Furdík, 1993, s. 117), čo sa prejavuje nielen na staršej vrstve kalkov z nemčiny, ale aj v súčasnosti, pri nahrádzovaní globálnych anglicizmov. V slovenčine by boli výrazy ako m. *óriásplakát, csapatépités, szabálytalanság, világháló* viacsovnými pomenovaniami (hypoteticky: *obrovský plagát, stavba čaty, nepravdivosť, svetová sieť*), z ktorých je potom ťažkopádna napr. tvorba prídavných mien. Dôvod väčšej frekvencie internacionalizmov v slovenčine vidíme teda v tejto štruktúrno-typologickej vlastnosti porovnaných jazykoch, nie v „lenivosti“ používateľov jazyka, ako sa to povrchne traduje.

Internacionalizácia vplyva aj na morfológickú rovinu. V maďarčine nevznikajú pod vplyvom preberania indeklinábií ako v ruštine (metro) alebo ako sa to stalo v dejinách anglického jazyka. V slovenčine čoraz väčší počet nesklonných prevzatých slov, napr. *homo sapiens, entente, pax, lex, habeas corpus, atašé, marabu, kakadu, emu, čau-čau, callgirl, šou, wok, persona non grata, finále, rande, faksimile, milieu, müsli, karé, pyrč, kanoe, tamagoči, tabu, ragú, aszú, pneu, bijou, barbecue, niveau, omen, travois, lassiez-passer, know-how, feng šuej, no comment* a oslovenia *Spectabilis, monsieur* (Ološtiak – Giantsová-Ološtiaková, 2007, s. 51, 75, 111, 129–

BILINGVIZMUS U POSLUCHÁČOV SLOVAKISTIKY V MAĎARSKU

Tünde Tušková

Pedagógická fakulta Gyula Juhász Segedínskej univerzity, Segedín
tuska@jgypk.szte.hu

Kľúčové slová: dvojjazyčnosť, dvojité identity, študenti, menšina
Key words: bilingualism, double identity, students, minority

V roku 2001 sa Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku zapojil do projektu organizovaného Jazykovedným ústavom Maďarskej akadémie vied a Katedrou súčasného maďarského jazyka na Univerzite Eötvösa Loránda (1) pod názvom *Dimenzie jazykovej inakosti: možnosti zachovania jazykov menšín* (2). V rámci tohto projektu sa realizoval výskum, v ktorom sa porovnávalo šesť dvojjazyčných národnostných komunit žijúcich v Maďarsku. Do prieskumu boli okrem slovenskej menšiny zapojení aj Nemci, Rumuni, Chorváti, Srbi a Rómovia (ich skupina lovárska a beáška). (3) Výskumníci zapojení do projektu mali poznať skúmanú spoločnosť (ideálne bolo, ak z nej pochádzali) alebo ovládať jej jazyk, resp. varietu používanú v danej osade, aby práca s respondentmi prebiehala v ich materskom jazyku. Na základe kritérií stanovených vedúcimi projektu bol skúmanou lokalitou slovenskej menšiny Slovenský Komlós (Tótkomlós). Sociolingvistiký dotazník zostavili vedúci projektu Bartha Csilla a Borbély Anna. Pozostával zo 142 otázok v maďarskom jazyku. Dotazník bol preložený do slovenského jazyka. Členmi výskumného tímu boli interní a externí pracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Výber vzorky 70 osôb sa uskutočňoval podľa predstáv vedúcich projektu (Borbély, 2001, s. 194). Dotazníkového prieskumu sa zúčastnili respondenti troch vekových kategórií: I. 20 – 40 rokov; II. 41 – 60 rokov; III. 61 – 80 rokov. Výskumný tím, ktorého členkou som bola aj ja, zistil, že najmenej reprezentantov mala I. kategória, čiže najmladšia. Z tohto dôvodu sme sa rozhodli, že cieľovou skupinou nášho ďalšieho výskumu bude mladá generácia, a to vysokoškolská. Predpokladali sme, že výsledky výskumu orientovaného na budúcu inteligenciu Slovákov v Maďarsku budú celkom iné, ako boli v trojpasmovej vekovej škále. Dotazníkový výskum sa uskutočnil v rokoch 2007 – 2009. Terénnymi pracovníkmi okrem mňa boli študenti Katedry slovenského jazyka a literatúry Segedínskej univerzity (4). Zberatelia okrem vyplnenia dotazníkov, ktoré bolo hlavnou metódou nášho výskumu, písomne zaznamenali svoje postrehy. Vedecké pozorovanie ako výskumná metóda sa často používa popri iných metódach. Otázky boli kladené najčastejšie síce nepriamo, ale spôsob pozorovania bol presne určený. Výskumníci boli objektívni, snažili sa neovplyvňovať respondentov svojimi

- DOLNÍK, J.: *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetlenie jazyka*. Bratislava: VEDA, 2009. 376 s.
DOLNÍK, J.: *Sila jazyka*. Bratislava: Kalligram, 2010. 366 s.
FURDIK, J.: Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča: Modrý Peter, 1993. 199 s.
GREGOR, F.: Porovnanie slov latinského pôvodu v maďarskom a slovenskom administratívno-právnom jazyku v 16. – 17. storočí. In: *Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominante. Sectio linguistica*. Tomus VIII. Budapest: 1973. s. 105–118
HAARMANN, H.: *Weltgeschichte der Sprachen*. München: C.H. Beck, 2007. 398 s.
LANSTYAK I.: *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony: Kalligram, 2006. 296 s.
OLOŠTIK, M., GIANITSOVÁ-OLOŠTIKOVÁ, L.: *Deklinácia prevzatých substantív v slovenčine*. Prešov: FF PU, 2007. 152 s.
ONDREJOVIČ, S.: *O postojoch k internacionalizmu*. In: *Internacionalizácia v súčasných slovenských jazykoch: za a proti*. Bratislava: Veda, 1999. s. 83–87
PALKOVIČ, K.: *O slovenských názvoch miest*. In: *Jazykovedné štúdie XII*. Bratislava: VEDA, 1974. s. 241–246
SIMON Sz.: *Nyelvi szondázások*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 2010. 219 s.
SIPKO, J.: *Etnokultúrne konotácie IN: Jazyk a kultúra 2010/3*

Použité skratky

m. maďarčina, maďarský
sk. slovenčina, slovenský

Summary

Internationalisation in Slovak and Hungarian

The paper presents comparing view of the reaction of the Slovak and Hungarian language on the international, global lexical challenges. Different ways of morphologic adaptation and semantic differentiation processes in national languages preserve their variability in ages of globalisation by a world language, Latin or English.